

Čudesna povijest najstarijeg naselja u Europi – Susret dvaju različitih svjetova

Objavio **Đuro Karalić** - 22. studenoga 2024.

Foto: Gordana Ilić Ostojić

U jesen 1976. godine, prije izgradnje robne kuće Nama (današnjeg VŠC-a) u središtu Vinkovaca provedena su zaštitna arheološka iskopavanja. Istraživana je površina od 2.500 četvornih metara, strogo ograničena na opseg buduće zgrade. Radove je organizirao i vodio Gradski muzej u Vinkovcima, ali tempo radova diktirao je graditelj, što je za arheološko istraživanje obično vrlo nezgodno. Vrijeme je te jeseni bilo loše, pa su arheološki radovi kasnili i često bili na silu ubrzavani.

Gornji slojevi lokacije pripadali su arhitekturi grada 18. i 19. stoljeća, a ispod njih su ležali vrlo oštećeni ostaci antičkih Cibala. Tek na dubini od 2 metra ukazali su se arheolozima prapovijesni slojevi.

Konji kićeni

Dana 17. prosinca, pod kišom i u blatu, na dubini od 2,10 metara pojavio se životinjski kostur. Ubrzo je ustanovljeno da se tu radi o konjskom grobu. Bio je to prvi u nas pronađen konjski grob, no stvarna važnost tog nalaza nije odmah sagledana.

Kasnijom analizom kostiju utvrđeno je da je u prvom grobu bila parcijalno sahranjena kobila stara između 3,5 i 6 godina, gracilne i niske građe.

Oko glave konja prikupljeni su brojni brončani fragmenti. Arheolozi su utvrdili da se radi o falerama – ukrasnim pločama od brončanog lima koje su krasile cjelokupnu konjsku opremu. Prema pronađenim fragmentiranim ostacima pretpostavlja se kako ih je ukupno bilo 17, a nakon čišćenja, restauracije i rekonstrukcije svjetlo dana su ugledale tri male falere, dvije srednje veličine, te tri veća primjerka. Ti

Oba su konja bila položena na desni bok, s podvijenim nogama. Dok je prednji dio skeleta prvog konja bio bolje sačuvan – s glavom i falerima nad njom – drugi je skelet bio bez glave, a nedostajao mu je i dio kralježnice, rebara i kosti prednjih nogu.

Osteološko ispitivanje kasnije je pokazalo da se radilo o ukupu čitave životinje, a nedostatak najvećeg dijela lubanje ostao je zagonetka – pretpostavlja se da je nestao uslijed sekundarnog oštećenja. Visina konja na grebenu iznosila je oko 156 cm. Prema visini životinje i građi pelvisa utvrđeno je da se tu radi o mužjaku, starom tri do četiri godine.

Oprema drugog konja bila je potpuno drugačija – komplet je sadržavao četiri zasebno lijevane brončane aplike s ušicama na stražnjoj strani, kroz koje su se provlačile kožne uzde. Tri su okova ukrašena grifonima, spiralno povijenog tijela, s naglašenom grivom, narebrenim tijelom, istaknutim okom i njuškom. Jedan okov ukrašen je stiliziranim rogovima. Arheolozi dvoje predstavlja li taj lik jelena ili pticu grabljivicu. Pronađene aplike stilizacijom podsjećaju na skitske likove, pa je zaključeno da je ta konjska oprema skitsko-tračkog stila. U grobu su pronađeni i poligonalni tuljčići s proširenim rubom koji su mogli predstavljati okove s krajeva uzda, ali možda i nosače za ukrasnu perjanicu.

Zanimljivo je kako je se u izvornom dnevniku iskopavanja groba 2 uz konja navode samo četiri brončana okova. Međutim, pri ponovnom otvaranju spremljenih nalaza nakon Domovinskog rata, u istoj je kutiji bio pohranjen i peti okov, stilski posve različit od ostala četiri. Arheolozi ostavljaju otvorenom mogućnost da je i taj okov pripadao garnituri, možda kao čeoni ukras.

Sljedeće je godine na lokaciji buduće Name otkriven i treći grob u kojem je bila ukopana kobila stara oko tri i pol godine, ali bez ikakvih priloga.

Vodiči duša

Iz mitologije nam je poznata uloga konja kao *psihopompa* – vodiča duše, odnosno njihova sposobnost prevođenja preminule osobe u zagrobni život. Shodno tome, moguća interpretacija pokapanja pokojnika s konjem ili konjskom opremom je osiguravanje uspješnog prelaska u zagrobni život.

Sahranjivanje opremljenih konja u zasebne grobove nedaleko od ljudskih ili među njima, nije bilo neuobičajeno u panonskom Podunavlju. No, ovaj je vinkovački nalaz značajan jer je u grobovima pronađena bogata i do tada posve nepoznata konjska oprema za ove krajeve. Naime, obje su garniture unikatni nalazi u južnoj Panoniji. Začuđuje da ni u jednom od grobova nisu pronađene žvale, koje su bile u upotrebi u to vrijeme i bile su uobičajeni grobni prilog.

▼
Dokumenti iz ovog članka su dostupni u obliku PDF-a na adresi: <https://press032.com/cudesna-povijest-najstarijeg-naselja-u-europi-susret-dvaju-razlicitih-svjetova/>

Ta tipološki i stilski vrlo različita konjska oprema iz vinkovačkih grobova usklađena je i s rasnim odlikama konja uz koje je bila priložena.

Poznato je da je Panonija bila područje uzgoja konja, ali i da su snažni konji istočnog tipa vjerojatno preko Panonije dopremani do Veneta, gdje su služili unapređivanju rasnih odlika venetskih konja. Iz Veneta su takvi konji izvoženi u Grčku, gdje su bili i traženi i cijenjeni. Čini se da je – uz od ranije poznata područja u istočnoj Mađarskoj, Baranji i Vojvodini – i područje Vinkovaca na kraju starijeg željeznog doba bilo uključeno u uzgoj i trgovinu konjima na veće udaljenosti.

Taj nalaz svjedoči i o započetim utjecajima keltskih zajednica koje su zauzimale sjeverne dijelove Panonske nizine, odakle će se postupno spuštati prema jugu tijekom 4. st. pr. Kr., što će dovesti do početka mlađeg željeznog doba.

Kosti koje pričaju o životu

Zbog vremenskih prilika iskopavanje na lokaciji buduće Name prekinuto je za Božić 1976. i nastavljeno je tek u siječnju iduće godine. Tada je – sjeveroistočno od konjskih ukopa – otkriveno i manje ljudsko groblje. Otkriveno je 8 kosturnih grobova u koje su pokojnici bili položeni ispruženi na leđima. U grobovima je bilo ukopano 11 pokojnika – četiri muškarca, tri žene i četvero djece.

Antropološka analiza kosturnih ostataka otkrila nam je poneku zanimljivost o tim željeznodobnim pokojnicima. Bili su razmjerno dugovječni – prosječna dob u vrijeme smrti kod muškaraca bila je 51 godina, a kod žena 38. Usporedimo li to s životnim vijekom kasnijih stanovnika ovih prostora, primjerice u kasnoj antici ili ranom srednjem vijeku, živjeli su znatno duže.

Gotovo trećina pokojnika imala je problema s zubima i karijesom. U doba bez zubara i sredstava protiv bolova, to vjerojatno nije bilo ugodno. Na čeonoj kosti odraslog muškarca iz ukopa 18a utvrđen je stari, dobro zarasli rezni prijelom dužine 26 milimetara.

Kod dvoje pokojnika utvrđena je *cribra orbitalia*, odnosno poroznost gornjega zida očne šupljine koja se smatra pokazateljem nedostatka željeza i slabokrvnosti.

Prema grobnim priložima grobovi su datirani u drugu polovicu 5. i prvu polovicu 4. st. pr. Krista.

Žena s žezlom?

Jedan znanstveni rad napisan temeljem nalaza s lokaliteta Nama iznio je zanimljivu tezu. U radu je navedeno kako je u grobu broj 4 bila pokopana žena s nizom artefakata, od kojih su neki ostavili tragove oksidacije na njezinom kosturu. Navedeno je da je uz pokojnicu pronađen i relativno rijedak artefakt – scepter, odnosno brončano žezlo s urezanom geometrijskom dekoracijom. U pravilu, žezlo je štap ili palica vladara, koji označava suverenu vlast.

Nadalje, rad navodi kako je ta osoba zanimljiva i sa osteološkog gledišta, jer njezin je kostur jedini iz

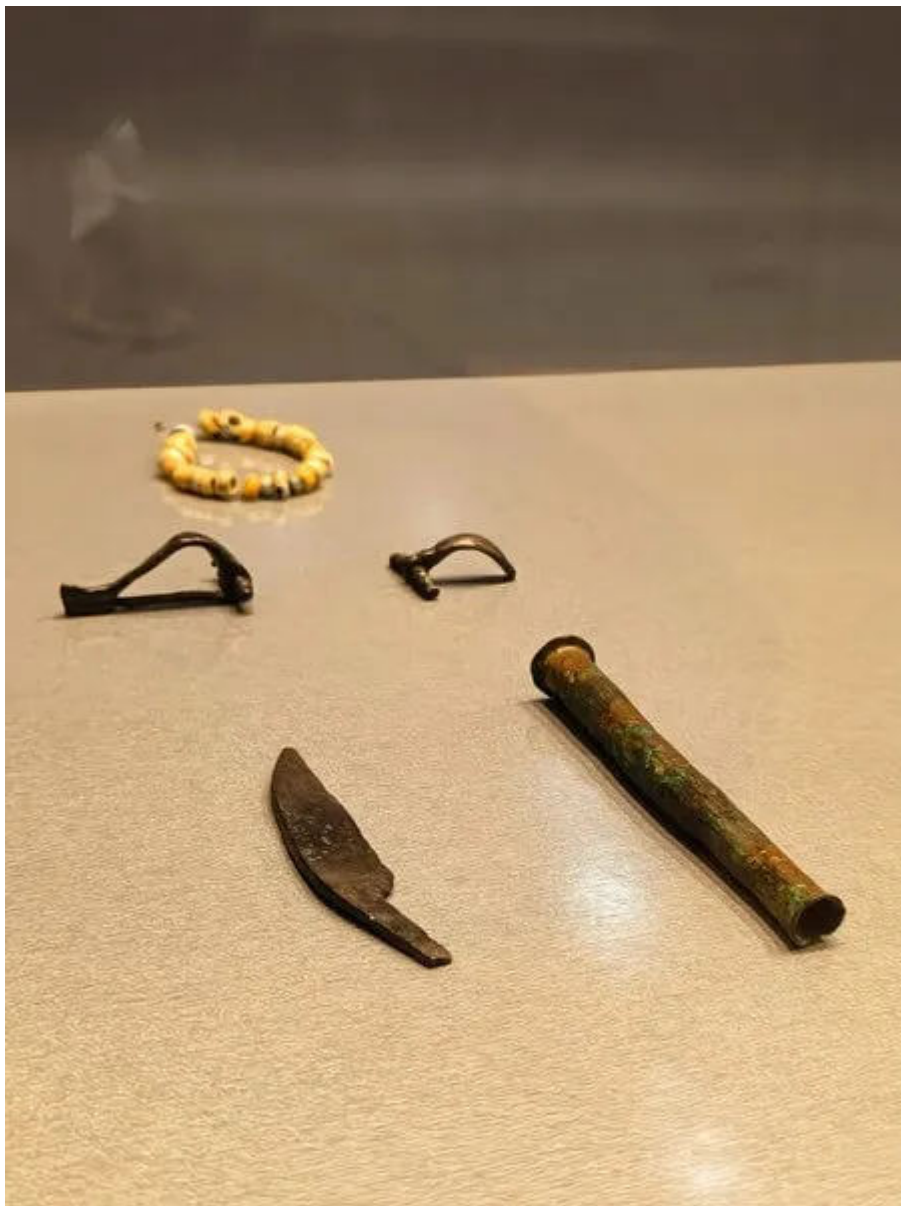
Priča je to koja pobuđuje maštu. Bilo bi *cool* da možemo isprijeti priču o pronalasku nekakve značajne svećenice u Vinkovcima, no nažalost – teza je sklepana na tek malo istine.

Vrlo je vjerojatno da su žene toga doba imale važnu ulogu u održavanju i vođenju kućanstva. Muškarci su odlazili u ratničke pohode, pa su stoga dugo izbivali iz zajednice, a poneki se nikada ne bi ni vratili, o čemu svjedoče prazni grobovi – kenotafi. U odsutnosti muškarca, moguće je da su pojedine žene mogle preuzeti političku i društvenu moć u zajednici, bilo svjetovnu ili duhovnu. Grobni prilozima u tom slučaju odgovarali bi takvoj statusnoj ulozi.

Naposlijetku, toj pretpostavci u prilog govori i spektakularni nalaz Kneginje iz Vixa u Francuskoj približno je iz istog razdoblja. Godine 1953. u Vixu je pronađen raskošan grob. Među bogatim grobnim priložima bilo je mnoštvo predmeta grčkog i etrurskog podrijetla, a najistaknutiji među njima je krater iz Vixa – posuda za miješanje vina kapaciteta 1100 litara. Izrađen je iz jednog komada hladno kovane bronce, a predstavlja jednu od najljepših i dobro sačuvanih posuda iz stare Grčke. U grobu je bilo tijelo žene. Pokopana je na pogrebnim kolima i prekrivena tkaninom plave i crvene boje. Zlatni obruč oko njezina vrata, jantarne perle, ogrlica i broševi ukazuju da je riječ o keltskoj kneginji velikog bogatstva i utjecaja.

Grob broj 4 bio je ženski, ali nije se izdvajao prema broju priloga. Zapravo je najbogatije bio opremljen grob broj 14, također dvojni grob u kojem su bili pokopani žena starosti 45 do 50 godine, i djeteta staro do godinu dana. U grobu je pronađeno nekoliko brončanih i željeznih fibula, maleni nožić bez drške, crni lončić i perle od staklene paste, bojom žućkasto-plavkaste, a na jednoj je bilo prikazano plavo oko obrubljeno bijelom bojom. Ni tu nije precizno navedeno uz koji kostur su pronađeni koji artefakti.

U kakvoj su točno vezi ovi vinkovački skromno opremljeni ljudski grobovi s dva bogato opremljena konjska groba nije potpuno jasno. Poznato je da je negdje u 4. st. pr. Kr. u Grčkoj došlo do reorganizacije ratovanja i jačanja uloge ratnika na konju, no struka smatra da ovi vinkovački pokojnici kao ratnici-konjanici ne dolaze u obzir. Osim jednog usamljenog primjerka željeznog koplja dugog tuljca i vrlo uskog lista, u muškim grobovima nema drugih ratničkih obilježja, a i osteološki nalazi ostataka ukazuju na to da nitko od pokojnika nije jahao konje. Ostaje mogućnost da su možda bili uzgajivači ili trgovci konjima.

U kasnijim arheološkim istraživanjima na Dirovom brijegu otkriveni su ostaci utvrđenog kasnolatskog naselja, ali i kasnohalštatski stambeni sloj. S obzirom na blizinu oba nalazišta, arheolozi ne isključuju

Tekst je objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije iz projekta Poticanja novinarske izvrsnosti

